

SHAKESPEARE – „O BUCĂȚICĂ DE CER CĂZUTĂ PE PĂMÂNT”

I. Ne apropiem de jumătatea celei de-a cincea sută de ani de la Shakespeare încoace. El reprezintă momentul de cezură și împlinire a teatrului: într-un fel s-a desfășurat și împlinit teatrul până la el și în alt fel s-a reîntemeiat după, cu el cu tot. Aidoma s-a întâmplat, mai târziu, cu literatura, prin Goethe și filosofia prin Hegel, iar prin ei, cu întreaga cultură europeană. Altfel nu s-ar putea spune că „*Shakespeare este însăși omenirea sau viața*” (Jan Kott) și nici nu s-ar auzi de pe orice meridian al lumii celebra întrebare a lui Hamlet, „*a fi sau a nu fi*”, care răstoarnă pământul în cer și-l ridică pe om ca ființă în fața lui Dumnezeu. Prezența lor mai poartă cu sine și semnul că popoarele pe care le reprezintă au ajuns, în acel moment, la o manifestare universal umană în marea frază a logosului sau în povestea omului în istorie. Nu oricărui popor i-a fost dat să atingă această fază, poate doar din perspectiva infinită a timpului. Că în orice clipă un popor se află sub cupola măsurii universalului – este fără îndoială. De aceea nu trebuie să mârșăie pe nimeni, popoare și reprezentanți ai lor. Și mai ales pe noi. Când Shakespeare îi da logosului împlinirea ca dialog, noi abia înregistram câteva urme sau zbateri de frunze pe valurile marelui fluviu al logosului. Un diacon, Coresi, adus de judele brașovean Hans Benkner la Târgoviște, făcea isprava de a tipări o serie de cărți religioase, române și slavone, începând cu **Tetraevanghel** românesc (1560) și continuând cu **Apostol**, **Molitvenic** și două **Psaltiri** (1570, 1577). Religios, aparent aceleași lupte: în nord, catolicismul se replia de pe poziții lăsând loc protestantismului anglican, la noi, se accentua legăturile ortodoxismului, care își conștientiza unitatea. Cât despre teatrul, sta prezervat în dimensiunea populară.

Se știe că, odată cu punerea problemei naționale cu revoluția de la 1848, se deschide cale și teatrelor naționale. În preajma ei se aud voci care invocă numele lui Shakespeare. În 1836, Cesar Boliac, în **Curiosul**, nr. 1, publică articolul **Şakespeare** – o succintă și bine susținută prezentare a dramaturgului: „*Dacă Şakespeare este poetul tuturor noroadelor, prin energia și adevărata zugrăveală a patimilor, printr-această înaltă și întinsă filozofie, care, precum, spre pildă, în Hamlet, cercetează abisul existenței, este chiar poetul Arional al Angliei, prin adevărul, posomorârea și sălbatica putere cu care reînviază suvenirurile, vechile obiceiuri, vechile uri, precum în Rișard III, Enric VI, Enric VII, Enric VIII ș.c.l. Nu numai că toate caracterurile astor drame tragice sunt minunat variate, dar ăst geniu, atât de tare, atât de aspru și adesea atât de spăimântător, este de o delicateță atrăgătoare în caracterul muierilor și d-o originalitate picantă în comediile sale...*” În 1839, Gheorghe Barițiu în a sa **Foaie pentru minte**... scrie: „*Oare ajuns-am noi la vârsta în care să avem trebuință a citi pe Shakespeare, pe acest dascăl al împăraților și al cerșetorilor, al națiunilor și al indivizilor?*” B. P. Hasdeu în **Introducere la Răposatul Postelnic**, în 1862, se justifică privind influența: „*Profunda mea amirățiune pentru*

Sofocle nu mă împiedica niciodată de a idolatra pe Shakespeare: în fiecare din ei vedeam unele apucături divine, un pezzo del ciel caduto in terra (O bucățică de cer căzută pe pământ), cum zicea Sanazaro, și... m-am nevoit de a contopi divinul unuia cu al celuilalt. (...) Din Shakespeare am luat contrastul dintre sublim și bufon, dintre plâns și râs – contrast care ne întâmpină la tot pasul în viața zilnică și care lipsește tragediei antice, posomorâte de la început până la sfârșit”. Iar Eminescu, cel care s-a deschis față către față cu geniul britanic, chiar din primul articol despre teatru, **Repertoriul nostru teatral**, publicat în **Familia**, nr. 3, 18/30 ian. 1870, un mic organon pentru teatre, surprinde efectul contradictoriu al influenței lui Shakespeare, ca al unei forțe divine, asupra dramaturgilor noștri. Numindu-l „*geniala acvilă a nordului*”, distinge: „*Într-adevăr, când ieși în mână operele sale, cari se par așa de rupte, așa de fără legătură între sine, și se pare că nu e nimic mai ușor decât a scrie ca el, ba poate a-l și întrece chiar prin regularitate. Însă poate că n-a existat autor tragic care să fi domnit cu mai multă siguranță asupra materiei sale, care să fi ținut cu mai multă conștiință toate firele operei sale ca tocmai Shakespeare; căci ruptura sa e numai părută, și unui ochi mai clar i se arată îndată unitatea cea plină de simbolism și de profunditate, care domnește în toate creațiunile acestui geniu puternic*”.

Din 1849, începe traducerea lui Shakespeare, prin Ion Barac, la Brașov, **Amlet, prințul de Dania, tragedie în cinci perdele** și culminează cu excepționala traducere și editare a operelor complete din 1955-1964, prilejuită de sărbătorirea a 400 de ani de la nașterea marelui dramaturg.

Paralel cu traducerea operei sale și cu procesul de maturizare și autonomizare a teatrului românesc, are loc și o continuă și benefică pătrundere a pieselor pe scenele noastre. La început, este reprezentat de trupe itinerante, îndeosebi de actori italieni (tot Cesar Boliac acordă o cronică spectacolului **Othello**, jucat în București la 4 martie 1845, „*în beneficiul domnului Ricciardin*”: „*Ar fi trebuit o sală cât să nu ajungă până la marginile ei sunetele glasurilor lui Ricciardini și Karl, ca să poată fi destulă pentru toată lumea cât s-a strivit astă-seară în teatru și câtă s-a întors acasă blestemând șandramaua că nu e mai largă*” – **Teatrul din București** în **Curier românesc**, 1845, nr. 20, 9 martie). Ca apoi, personajele Marelui Will să peregrineze prin sufletele actorilor români și să dea cele mai impunătoare și luminoase „forme vii”, generând o lume aparte și o conștiință artistică pe măsură.

II. Revenind la Teatrul din Petroșani, prezența lui Shakespeare în repertoriu a marcat un moment de maturitate și autonomizare în context a actului teatral împlinit aici. Beneficiind în 1964 de venirea preaișteratei regioare Marietta Sadova, școlită în Franța și trecută prin redempțiunea roșie, ea însăși o „instituție”, teatrul se apleacă repertorial asupra lui Shakespeare și se înscrie în amplele sărbătoriri ale acestuia la

nivel național. Cu o echipă de actori talentați și entuziaști, teatrul fiind într-o efervescentă a tinereții (un deceniu și jumătate), realizează ampla manifestare **Luna „Shakespeare”**. (De fapt, manifestarea durează, aproape un an.) Pentru aceasta Marietta Sadova pune în scenă **Noaptea regilor (Twelfth Night, or what you will, A douăsprezecea noapte sau Cum doriți)**, 1598-1600, cunoscută și sub denumirea de **Noaptea regilor**, o comedie în 5 acte, de Shakespeare, în traducerea lui Mihnea Gheorghiu, (premiera la 2 mai 1964). Distribuția cuprinde actorii: Ion Roxin (*Ducele Orsino*), Realini Lupșa (*Sebastian*), Vasile Hașiganu (*Antonio*), Alex. Codreanu (*Un căpitan de navă*), Cornel Ferat (*Valentin*), Ștefan Ilie (*Curio*), Boris Ciornei de la Teatrul Tineretului București (*Sir Toby Belch*), Dumitru Drăcea (*Sir Andrew Agnecheck*), Mihail Panait (*Malvolio*), C. Constantinescu (*Fabian*), Dimitrie Bitang (*Feste*), Georgeta Nicolae (*Olivia*), Victoria Nedelcu (*Viola*), Ana Mirena (*Maria*), Vasile Bojescu (*Preotul*), Valer Donca (*Un căpitan*). Scenografia o asigură Constantin Rusu, ilustrația muzicală, ing. Lucian Ionescu și luminile Titi Constantinescu.

Spectacolul poartă numele lui Shakespeare prin localitățile țării (65 de reprezentații și 23.670 de spectatori), prezentându-se și la București, în cadrul **Manifestărilor „Shakespeare”**. Critica, locală cât și cea din capitală, a consemnat entuziast participarea Teatrului din Petroșani la cinstirea marelui dramaturg. Trebuie spus că Marietta Sadova a realizat, pentru publicul local, și un **Spectacol Shakespeare**, format din fragmente din piesele: **Richard al III-lea** (Interpreți: Dumitru Drăcea și Ana Mirena), **Scorpiu îmblânzit** (Victoria Nedelcu și Mihail Panait), **Romeo și Julieta** (Georgeta Nicolae și Realini Lupșa), **Hamlet** (Valer Donca, Dimitrie Bitang, Constantin Constantinescu și Cornel Ferat) și **Noaptea regilor** (Georgeta Nicolae, Boris Ciornei, Dumitru Drăcea, Dimitrie Bitang, Ana Mirena, Mihail Panait și Victoria Nedelcu). Și cum nu putea fi sărbătorit Shakespeare fără cel ce l-a invocat continuu, „*Madame Poesis*”, cum o numise N. Iorga pe marea regizoare, a dat chip și unui **Recital „Mihai Eminescu”**, celebrându-se și 75 de ani de la moartea poetului. Au recitat actorii: Vasile Hașiganu, Mihail Panait, Valer Donca, Dimitrie Bitang, Ana Colda, Ana Mirena, Gh. Iordănescu, Ion Tifor, Ion Roxin, Alex. Codreanu, Ștefania Donca, Victoria Nedelcu, C. Constantinescu, Cornel Ferat, Constantin Dicu, Ștefan Ilie. Iar dramatizarea poemului **Luceafărul** a fost susținută de interpreții: Gh. Iordănescu, Georgeta Nicolae, Ion Tifor, C. Constantinescu și Mihail Panait. S-au ținut conferințe despre Shakespeare și despre Eminescu. Despre viața și opera poetului nostru a vorbit Romul Munteanu, profesor de la Universitatea din București.

În toamna aceluiași an și sub aceeași cupolă aniversară, la 21 noiembrie, se realizează a doua premieră: **Măsură pentru măsură (Measure for Measure)**, 1604-05, tradusă și sub titlul **După faptă și răsplată**, o comedie amară în 5 acte, tradusă de Florian Nicolau. Distribuția: Ion Tifor (*Vincentio*), Tudor Branea (*Angelo*), Gh. Iordănescu – Vasile Hașiganu (*Escalus*), Const. Dicu – Dumitru Dobrin – Cornel Ferat (*Claudio*), Marcel Popa (*Lucio*), Florin Plaur (*I-ul gentilom*), Ion Roxin (*Al II-lea gentilom*) Ion Negrea (*Staroste*), Alex. Zecu (*Fratele Toma*), D. Căpitanu (*Fratele Petru*), Leonard Calea (*Un judecător*), Ștefan Ilie (*Varius*), Valer Donca (*Cot-Lung*), Alex. Macri (*Spumă*), Mircea Pânișoară (*Pompey*), Alex. Zecu (*Abhorson*), Alex. Codreanu (*Barnardin*), Vasile Bojescu (*Comandantul gărzii*), Nicolae Gherghe (*Un slujitor*), Ștefan Ilie (*Un mesager*), Georgeta Nicolae (*Pajul ducelui*), Mariana Cercel (*Isabela*),

Mioara Păcuraru (*Mariana*), Paulina Codreanu (*Julieta*), Maria Dumitrescu (*Franciska*), Mia Macri (*Doamna Ciobită*), Georgeta Nicolae (*Însoțitoarea Mariane*). Regia artistică: Marietta Sadova. Scenografia: Constantin Rusu. Regizor secund: Marcel Șoma. Muzica: Felicia Donceanu. Spectacolul întrunește 25 de reprezentații și 7.409 spectatori. Despre el, de pildă, C. Cotoșpan și D. Gheonea scriu: „*Regizoarea spectacolului, Marietta Sadova, în colaborare cu regizorul Marcel Șoma a izbutit să descopere sensurile profunde ale piesei (...), să dea unitate de acțiune, claritate în conflict și o creștere a ritmului dramatic. Regia a descoperit în colectivul teatrului multe forțe artistice cu ajutorul cărora, printr-o minuțioasă muncă actricească, mergând uneori până la cele mai mici amănunte, a reușit să creeze momente dramatice emoționante. Distribuția a fost servită atât cu actori cu o bogată experiență, cât și cu tineri cu multe calități, ceea ce a dus la un echilibru în spectacol și la valoroase realizări actricești*”.

După cinci ani, la 10 mai 1969, Constantin Dicu, însușindu-și lecția „Marietta Sadova”, pune în scenă **Nevestele vesele din Windsor (The Merry Wives of Windsor)**, 1600-01, în românește de Vlaicu Bârna, cu distribuția: Dumitru Drăcea (*Sir John Falstaff*), Constantin Dumitra (*Fenton*), Alexandru Zecu (*Shallow*), Alexandru Codreanu (*Slender*), Nicolae Nicolae (*Ford*), Vasile Hașiganu (*Page*), Nicolae Gherghe (*Doctorul Caius*), Valer Donca (*Sir Hugh Evans*), Mircea Pânișoară (*Birtașul*), Nicolae Gherghe (*Nym*), Constantin Dumitra (*Bardolph*), Ilie Ștefan (*Pistol*), Elisabeta Franka (*Robin*), Corvin Alexe (*Simple*), Dumitru Cița (*Rugby*), Cecilia Teodoru – Astra Miculescu (*Doamna Ford*), Carmen Tăutu (*Doamna Page*), Paulina Codreanu (*Anne Page*), Aurora Novăcescu – Claudia Popescu (*Doamna Quickly*). Cadrele scenografice și costumele le semnează Aurel Florea. Spectacolul se reprezintă de 35 de ori, având 8.199 de spectatori.

Abia în 1995 cuvinte ale Bufonilor lui Shakespeare se aud pe scena din Petroșani, prin spectacolul **Haine de paieță**, un recital de Dan Tudor, premieră 25 august, cu care teatrul și-a deschis stagiunea. Pentru interpretare, actorul a obținut **Marele Premiu** la „Gala Tănărului Actor de la Costinești '95”. Scriam atunci: „*Se știe că prin ochiul Bufonului, Shakespeare pare a-și privi lumea sa. Este perspectiva prea omenească a neajutoratului Adevăr. În el Jan Kott a văzut simbolul intelectualului de oriunde și oricând. Cine l-a văzut pe Dan Tudor interpretând Bufonul (Bufonii) lui W. Shakespeare înțelege că el s-a așezat sub ochiul Marelui Will. Cu un norocos bolovan de lumină în brațe. Pe scena noastră din Petroșani*”.

În fine, în 17 nov. 2007, Rodica Băitan pune pe scena Teatrului Dramatic „Ion D. Sîrbu” comedia **Îmblânzirea scorpiei (The Taming of the Shrew)**, 1593-94, traducere de Dan A. Lăzărescu, cunoscută și sub titlul **Femeia îndărătnică**. Distribuția: Nicoleta Bolcă (*Catarina*), Nicolae Vicol (*Petruchio*), Rosmarin Delica (*Baptista*), Izabela Badovics (*Bianca*), Diana Bathory (*Văduva*), Mihai Sima (*Vincentio, Grumio*), Dorin Ceagoreanu (*Lucentio*), Gheorghe Stoica (*Gremio, croitor*), Daniel Cergă (*Hortensio*), Dragoș Spahiu (*Tranio*), Radu Lupu (*Curtius, pedagog*). Scenografia și costumele sunt semnate de Ioana Popescu.

Un autor genial precum Shakespeare este totdeauna recunoscător interpreților, dar, mai ales publicului, care știe să-i urmărească personajele și să se lase purtat spre adâncul lor omenesc. Căci el vorbește despre lume și despre fiecare dintre noi.